

1. Globální aspekty světového hospodářství

Obyvatelstvo

1.1 Světová populace, demografické charakteristiky

1.1.1 Demografie

Je vědní disciplína, která se zabývá obyvatelstvem, zejména jeho vývojem a složením. Základním demografickým ukazatelem je přirozený přírůstek obyvatelstva, který je rozdělen mezi porodností a úmrtností.

1.1.2 Porodnost

Udává počet narozených dětí v daném území za určitý časový úsek (nejčastěji za 1rok), většinou v přepočtu na 1 000 obyvatel. Úroveň porodnosti charakterizuje tzv. úhrnná porodnost, jejíž hodnota zhruba odpovídá průměrnému počtu dětí, které porodí živé jedna žena během svého plodného období.

1.1.3 Úmrtnost

Uvádí počet zemřelých v určitém území za určitý čas. Úroveň úmrtnosti se nejčastěji charakterizuje pomocí dvou ukazatelů - **střední délky života (SDŽ)** a **kojenecké úmrtnosti**. **SDŽ** - udává naději na dožití právě narozeného dítěte. **Kojenecká úmrtnost** - uvádí počet dětí, které zemřou během prvního roku života (na 1 000 nar. dětí).

Pochopitelně se tyto základní ukazatele měří v čase - zlepšuje se zdravotní péče i výživa obyvatelstva, tím roste SDŽ a snižuje se kojenecká úmrtnost. Značné rozdíly jsou i prostorové a sociální, ve vyspělých státech je velmi nízká úhrnná plodnost, rodí se čím dál méně dětí, populace stagnuje či ubývá a stárne. Naopak hlavní nárůst světové populace připadá na rozvojové země. V **tabulce** uvádíme některé příklady.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tab. 1 Vybrané demografické charakteristiky (2002)

1. Stát
2. Porodnost (počet narozených na 1 000 ob.)
3. Úmrtnost (počet zemřelých na 1 000 ob.)
4. Kojenecká (počet zemřelých dětí ve věku do jednoho roku na 1 000 ob.)
5. Průměrný přírůstek ob. v letech 1995-2000 (v %)
6. Městské ob. (v %)
7. SDŽ - Muži
8. SDŽ - Ženy

1	2	3	4	5	6	7	8
Evropa							
Česko	9	11	6	-0,1	75	71,5	78,7
Německo	9	10	5	0,1	88	74,6	81,1
Rusko	10	14	20	-0,4	73	62,3	73,0
Asie							
Afgánistán	41	17	145	2,6	22	47,3	45,9
Čína	16	7	27	0,9	37	70,0	73,9
Indie	24	9	62	1,7	28	62,6	63,9
Japonsko	10	9	4	0,3	79	77,7	84,3
Saúdská Arábie	37	6	50	3,5	87	66,7	70,2
Afrika							
Angola	46	24	192	2,9	35	37,6	40,2
Egypt	24	8	59	1,8	43	62,0	66,2
Guinea	40	17	127	2,1	28	43,8	48,8
Jihoafrická rep.	21	19	62	1,6	58	45,2	45,7
Libye	28	4	28	2,1	88	73,7	78,1
Seychely	17	7	17	1,3	65	65,5	76,6
Somálsko	47	18	122	3,6	28	45,3	48,7
Tunisko	17	5	28	1,1	66	72,6	75,9
Sev. Amerika							
Kanada	11	8	5	0,9	79	76,3	83,3
Mexiko	22	5	25	1,6	75	69,0	75,2
Jamajka	18	6	14	0,8	57	73,7	77,7
USA	14	9	7	0,3	77	74,5	80,2
Jih. Amerika							
Argentina	18	8	17	1,3	88	72,1	79,0
Bolívie	26	8	58	2,3	63	61,9	67,1
Brazílie	18	9	36	1,3	82	59,4	67,9
Kolumbie	22	6	23	1,8	76	67,0	74,8
Austrálie a Oceánie							
Austrálie	13	7	5	1,2	91	77,2	83,0
Fidži	23	6	14	1,2	50	66,1	71,1
Nový Zéland	14	8	6	0,9	86	75,2	81,3
Tuvalu	21	8	22	1,4	53	64,8	69,2

Zdroj: Poznáváme svět v číslech, Praha 2003

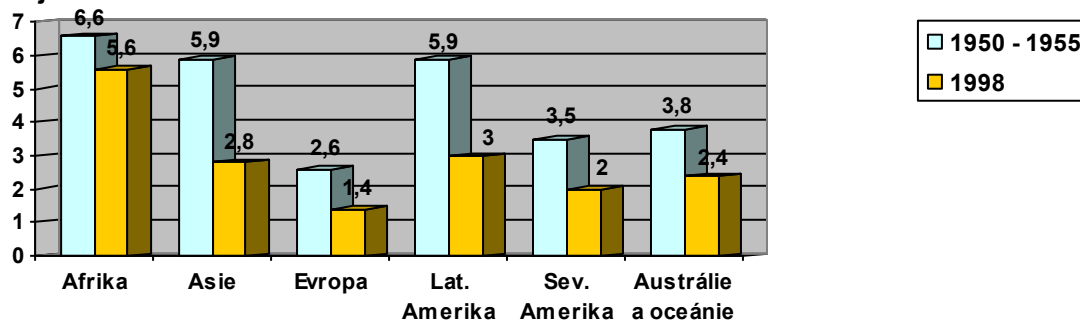
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Porovnej údaje v tabulce a zodpověz dané otázky:

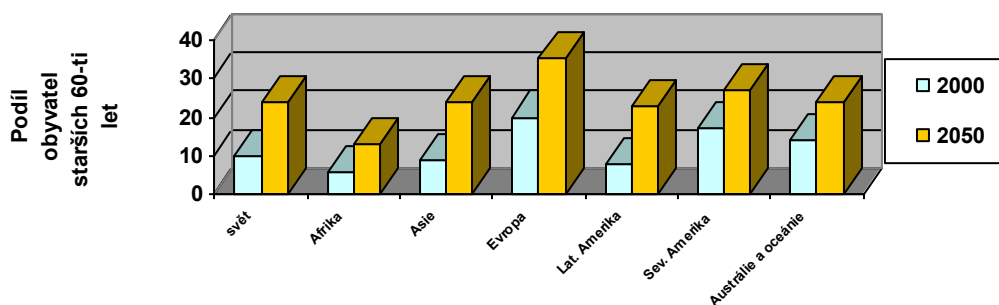
- 1) Jak se liší české vybrané demografické ukazatele od světových?
- 2) Čím se liší porodnost, úmrtnost, popř. SDŽ populace evropských států a zemí rozvojových?
- 3) Existují rozdíly v demografických ukazatelích u afrických států? Urči příčiny.
- 4) Který zvláštní demografický údaj u jakéhokoliv státu tě zaujal a proč?
- 5) Porovnej údaje v následujících 3 diagramech a vyhodnoť je.

Obr. č. 1 Počet dětí připadajících průměrně na jednu ženu podle makroregionů

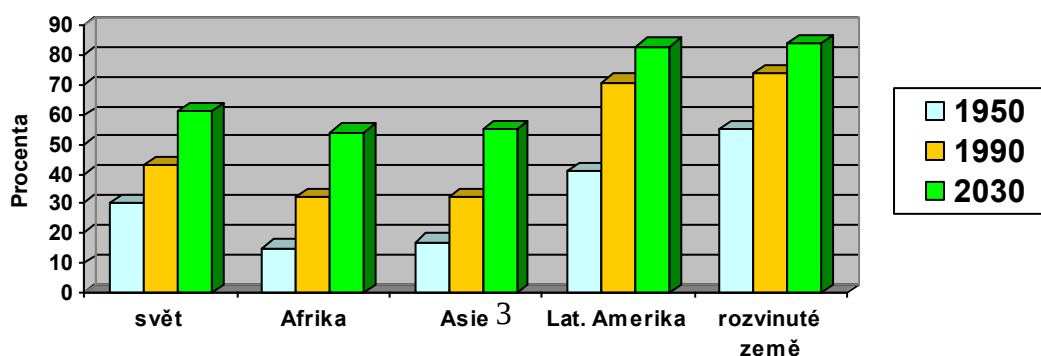
Počet dětí na jednu ženu

Obr. č. 2 Podíl obyvatel v postproduktivním věku (nad 60 let) podle makroregionů

Obr. č. 3 Urbanizace podíl městského obyvatelstva) podle makroregionů

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1.2 Rozmístění obyvatelstva

Rozmístění obyvatel na Zemi je velmi nerovnoměrné. **Příčinou** jsou **přírodní podmínky** (podnebí, povrch, přírodní zdroje), **ekonomické** a **sociální** faktory, ale také **historický** a **politický** vývoj. Asi jedna polovina světové populace, tj.: přes 3 miliardy obyvatel, se koncentruje na pouhých 5% pevniny, což přibližně odpovídá rozloze Austrálie. Jedná se o tyto oblasti: povodí Gangy, Brahmaputry, Chang Yiangy, Nilu, východní pobřeží Japonska, sv. USA, dolní Porýní, Pádská nížina apod. Základním ukazatelem, charakterizujícím rozmístění obyvatelstva, je **hustota zalidnění**, která vyjadřuje průměrný počet obyvatel na 1km².

Tab. 1 - Nejlidnatější státy světa (v mil. obyvatel)

	1950	2006	Odhad 2050
Čína	547	1324	1392
Indie	358	1120	1592
USA	152	301	395
Indonésie	76	226	285
Brazílie	52	189	253
Pákistán	75	161	305
Rusko	105	143	121
Svět	2525	5900	9400

Zdroj: Svět v číslech 2009

Průměrná hustota zalidnění v Česku

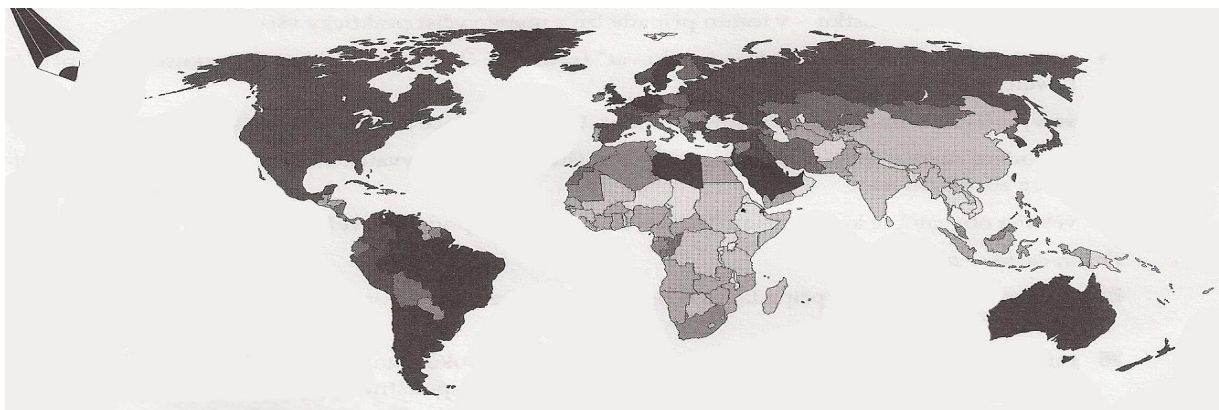
Průměrná hustota zalidnění v Česku dosahuje 130 obyv./km². Toto číslo však skrývá značné místní rozdíly. Některé městské okresy mají mnohonásobně vyšší koncentraci (např. Praha 2339 obyv./km², Ostrava-město 1473 obyv./ km², Karviná 801 obyv./km², apod.) Na druhé straně u nás nalezneme území, především v pohraničních oblastech, která jsou velice řídce zalidněná (např. okresy Tachov a Prachatice s hustotou zalidnění 37 obyv./km²)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Důležitou roli v prohlubování nerovnoměrnosti v rozmístění obyvatelstva sehrál v 19. a 20. století **proces soustřeďování obyvatelstva do měst (urbanizace)**. V roce 1800 žilo ve městech odhadem 5% lidí na Zemi (5mil.) ,dnes je to přibližně 50% (3mlrd.) Ve vyspělých zemích se proces urbanizace již v podstatě zastavil (na úrovni 70-75%), naopak v rozvojových zemích přibývá městského obyvatelstva závratným tempem, velká část přistěhovalců z venkova však nenachází obživu a soustřeďuje se v chudinských čtvrtích na okraji měst, kde panují zoufalé hygienické, sociální i bezpečnostní podmínky.

Úkoly z textu:

- 1) Urči u přiložené mapy (kartogramu), který jev zobrazuje.

Zdroj: Maturitní otázky ze zeměpisu, Tutor, s.r.o. 2006

- A) Hustota zalidnění
 - B) Kojenecká úmrtnost
 - C) Úhrnná plodnost
 - D) Míra urbanizace
- 2) Porovnej statistické údaje o životě ve městě z příručky Svět v číslech 2009 a vyvoď z nich nové poznatky.
 - 3) Zjisti, které evropské státy mají nejvyšší a nejnižší hustotu zalidnění. Uveď příklady i z jiných světadílů.
 - 4) Ve kterých krajích Česka je nejvyšší a nejnižší hustota zalidnění?